

7. Інновації та інвестиційна діяльність

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Григорук П.М., завідувач кафедри автоматизованих систем і моделювання в економіці, Хмельницький національний університет,
Хрущ Н.А., завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Хмельницький національний університет

В сучасних умовах господарювання одним із визначальних чинників успішного розвитку економічної системи виступає повсюдне впровадження інновацій. Відповідно до об'єктивних законів розвитку суспільства, інноваційна діяльність повинна ґрунтуватись на чітко визначеній стратегії запровадження новацій та оцінюванні їх ефективності. Інноваційна модель розвитку вітчизняної економіки зумовлює використання механізмів управління, на основі широкого використання інформаційно-комунікаційних технологій, зовнішнього і внутрішнього трансферту інновацій, запровадження високо технологічного виробництва. Проведення аналізу показників інноваційної діяльності сприяє уявленню не лише про стан справ у цій сфері, рівень підприємницької активності, але й про виконання намічених завдань соціально-економічного, зокрема, й інноваційного, розвитку як на регіональному, так і загальнодержавному рівнях

Однією з найважливіших домінант інноваційного розвитку виступає технологічний фактор. Сучасні глобалізаційні та інтеграційні процеси формують новітні чинники, які визначають конкурентоспроможність економічної системи, впливають на ефективність економіки, сприяють досягненню належного рівня економічної безпеки, забезпечують сталий розвиток у перспективі.

Проведемо аналіз стану інноваційного розвитку вітчизняних підприємств на макро рівні. Для цього використаємо дані Державної служби статистики

України [1] та матеріали статистичних обстежень інноваційної діяльності [2, 3] за період з 2012 по 2016 рр.

Істотною перешкодою підвищення конкурентоспроможності економіки є низький техніко-технологічний рівень її виробництва, що зумовлений значним зносом наявного устаткування. Так, за даними Державної служби статистики України [1], ступінь зносу основних фондів в середньому по країні невинно зростає, а саме: із 76,7 % у 2012 р до 83,5 у 2014 році. Але потім мало місце зменшення значення цього показника, і у 2016 році його значення було рівним 58,1%. Це на 2% нижче, ніж у попередньому році. Найгірша ситуація щодо стану основних засобів у 2016 році спостерігалась у виробництві автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів – ступінь зносу 94,3%, виготовленні виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфічна діяльність – 91%, діяльності у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування – 80,2%. Найменш зношеними є основні фонди у фінансовій та страховій діяльності – 39%, в сільському господарстві (37,2%) та будівництві (36%).

Однак, не зважаючи на високий ступінь зносу основних фондів, їх оновлення здійснюється невисокими темпами, а в окремих галузях економіки практично не відбувається. Основною причиною такої ситуації є недостатність або відсутність необхідних фінансових ресурсів на розробку та впровадження інновацій. Іншою причиною є тривалий термін окупності коштів, які вкладаються у нові технології, а за умови відсутності власних коштів і високих відсоткових ставок на кредитні ресурси, цей процес ще більше гальмується. Негативний вплив на процес оновлення основних засобів здійснює недосконала амортизаційна політика. Для розвитку економіки, її здатності задовольняти потреби ринку і реалізовувати стратегічні пріоритети, ключовим значенням виступає активне впровадження нових видів інноваційної продукції, наукомісткої техніки та технологій. Лише інтенсивне створення та освоєння нових технологій дозволить скоротити час розробки та впровадження у

виробництво нових видів продукції, що в свою чергу, дасть прискорить реакцію на потреби ринку.

Частка підприємств, що займались інноваціями, впродовж досліджуваного періоду мала мінливий характер. До 2014 р мало місце зниження показника, що було наслідком кризових явищ в економіці. Однак далі значення зростали, і у 2016 році частка інноваційно активних підприємств зросла на 1,5% (темп зростання становив 8,6%). Загальна сума витрат на проведення досліджень зросла з 2012 року більше, ніж удвічі. Особливо відчутним було зростання у 2015 році – на 50% у порівнянні з попереднім роком.

Слід зазначити, що існує прямий зв'язок між розміром підприємства і його рівнем інноваційності, оскільки для впровадження інновацій необхідно мати певну кількість персоналу, задіяного у виконанні наукових досліджень і розробок. Відповідно найвища частка як технологічно інноваційних, так і нетехнологічно інноваційних підприємств була серед великих підприємств [2].

Щодо видів економічної діяльності, то за даними [2] в середньому протягом 2014–2016 рр. найвища частка інноваційних підприємств була на підприємствах інформації та телекомунікації (22,1%), переробної промисловості (21,9%), фінансової та страхової діяльності (21,7%) та діяльності у сфері архітектури та інжинірингу (20,1%). При цьому вища за середню по країні частка підприємств із технологічними інноваціями була серед підприємств переробної промисловості (15,6%), з постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (12,6%), а також підприємств, які займалися діяльністю у сферах архітектури та інжинірингу, науковими дослідженнями та розробками, рекламною діяльністю – 13,2%; з нетехнологічними інноваціями – серед підприємств фінансової та страхової діяльності (18,0%), інформації та телекомунікації (17,3%), переробної промисловості (15,3%).

Майже третина здійснювали діяльність для запровадження нових або суттєво вдосконалених продуктів або процесів, таку як техніко-економічне

обґрунтування, тестування, розробка програмного забезпечення для поточних потреб, технічне оснащення, організація виробництва тощо.

Загальні сума витрат на дослідження і розробки до 2014 року зростала як у абсолютному, так і у відносному вимірюванні, після чого незважаючи на зростання значення показника, їх частка зменшувалась. Витрати на придбання інших знань впродовж досліджуваного періоду були незначними, їх частка становила менше 1%. Протягом двох останніх років мало місце істотне збільшення витрат на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення, у 2016 році їх частка становила більше, ніж 4/5 всього обсягу витрат на інновації

Частка інших витрат, до яких відносять такі напрями фінансування, як навчання й підготовка персоналу для розробки та застосування, також істотно зменшилась впродовж 2015 та 2016 років.

Важливу роль у веденні інноваційної діяльності відіграють фінансові можливості підприємств. Аналіз витрат на інноваційну діяльність за джерелами фінансування показав, що в їх структурі переважали власні джерела, і в порівнянні з 2012 роком, у 2016 році вони зросли на 200%. Витрати з державного бюджету мали мінливу тенденцію зміни, спостерігалось істотне зростання цього показника у 2014 та 2016 роках. Обсяг коштів, які надходили від іноземних інвесторів, впродовж досліджуваного періоду зменшувався, і в порівнянні з 2012 роком, у 2016 році становила всього 2,4%.

Впродовж 2016 року на інновації підприємства витратили 23,2 млрд. грн, у тому числі на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення – 19,8 млрд. грн, на внутрішні та зовнішні науково-дослідні розробки – 2,4 млрд. грн, на придбання існуючих знань від інших підприємств або організацій – 0,1 млрд. грн та близько 0,9 млрд. грн – на іншу інноваційну діяльність (включаючи проектування, навчання, маркетинг та іншу відповідну діяльність).

Найбільше коштів витрачено підприємствами Дніпропетровської, Харківської, Вінницької областей та м. Києва; серед видів економічної діяльності – підприємствами металургійного виробництва, добування

природного газу, виробництва харчових продуктів, машин та устаткування, виробництва автотранспортних засобів.

Основним джерелом фінансування інноваційних витрат залишаються власні кошти підприємств – 22036,0 млн. грн (або 94,9% загального обсягу витрат на інновації). Хоча найважливішими партнерами всіх інноваційних підприємств по співробітництву залишаються насамперед постачальники обладнання, матеріалів, компонентів або програмного забезпечення, а також клієнти або споживачі (13,7%), частка підприємств, які співпрацювали з науковими організаціями, становила 8,4% [4]

У 2016 році 88,1% інноваційно активних промислових підприємств упроваджували інновації (або 16,6% обстежених промислових). Ними було впроваджено 4139 інноваційних видів продукції, з яких 978 – нових виключно для ринку, 3161 – нових лише для підприємства. Із загальної кількості впровадженої продукції 1305 – нові види машин, устаткування, приладів, апаратів тощо, з яких 22,3% нових для ринку.

Найбільшу кількість інноваційних видів продукції впроваджено на підприємствах Запорізької, Львівської, Харківської, Дніпропетровської областей та м. Києва; за видами економічної діяльності – на підприємствах з виробництва машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань, харчових продуктів, металургійного виробництва.

Література

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Обстеження інноваційної діяльності в економіці України (за міжнародною методологією) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publnauka_u.htm
3. Наукова та інноваційна діяльність України. Статистичний збірник / Відп. за вип. О. О. Кармазіна. – К. : Державна служба статистики України , 2017. – 140 с.